

Hikmet Yurdu Yıl:1, S.2, (Temmuz-Aralık / 2008) ss. 45-55

Fil Hadisesi Hakkında Bazı Mülahazalar

Mehmet Azimli*

Özet

Bu çalışmamızda öncelikle Fil Olayı konusundaki klasik kaynaklardaki nakilleri aktaracağız. Daha sonra Kuran'da anlatılan ilgili bölümle ilgili yorumları nakledeceğiz. Bunlardan sonra konuyu Allah'ın müdahalesi çerçevesinde aktaracağımız beş olay çerçevesinde tartışacağız. Meseleyi olayın olabilirliği bağlamında dönemin hadiseleri ile karşılaştıracız.

Anahtar Kelimeler: Fil Olayı, Ebrehe, Fil Suresi, İlahi Müdahale.

Abstract

Some Thoughts About The Subject Elephant (Fil) Event

In this article, firstly we will quote rumours in the sources about the subject Elephant (Fil) Event. After that we will quote verses in the Koran about the same subject. After we will discuss the elephant subject with five event in the frame of interference's Allah. And we will compare that subject may be and may not be with events in this periot.

Keywords: Fil Event, Abraha, Fil Sura, İnterference's Allah.

GİRİŞ

Hız. Peygamber'in hayatı hikayesinin bütün safhalarında bazı abartılı anlatımları tespit etmek mümkündür. Onu hayat hikayesi anlatılırken bununla kalınmamış onun doğumundan önceki bazı olaylar da onunla ilintilendirilmeye çalışılmıştır.

Bunlardan biri de olan Fil Olayı'dır. Bu mana da bütün siyer kitapları onu doğumu öncesi meydana gelen bu olaydan mucizevî bir şekilde bahseder-

---

* Doç. Dr., Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Ana Bilim Dalı Başkanı.

ler. Zaten ondan bahsederken onun doğumunun hemen arefesinde meydana gelen Fil Olayı'na değinmek muhakkak ki gereklidir.

İslam Tarihçileri de genel olarak bu olayı -Kuran'da bu olayın anlatımını da delil alarak- bir toptan helak örneği olarak anlatırlar.¹ Biz buradaki çalışmamızda bu olayı kaynaklardan hareketle aktarıp meselenin anlaşılmasına farklı bir katkı sunmayı amaçlıyoruz.

1. Fil Olayı

Kaynaklardaki aktarımlara göre olay özetle şu şekildedir: Habeşistanlıların işgal ettiği Yemen'de görevli Habeş valisi Ebrehe, burada Hıristiyanlığı yaymaya çalışırken, bu dini Orta Arabistan'a da yaymak, müttefiki olan Bizans'ın düşmanı olan Sasanileri güneyden kuşatmak ve büyük bir turizm ve ticaret gelirine sahip olan Mekke'yi ele geçirip buraya gelen insanları güneye yönlendirmek amacıyla² Yemen'de büyük bir kilise inşa eder.³ İnsanları kiliseye çekebilmek için de kilisenin yapımında çok değerli malzemeler kullanmayı ihmal etmez.⁴ Kilise yapılıncı Arapları Kâbe'yi bırakıp bu kiliseye ibadete davet eder. Ancak Araplar açısından Kâbe'nin değeri çok büyük olduğundan bu çağrıya kulak vermezler, hatta kiliseyi tahkir amacıyla bazı girişimlerde bulunurlar. Bunun üzerine Ebrehe fillerle desteklenen yaklaşık 60 bin kişilik ordusu ile Kâbe'yi yıkmak üzere Mekke'ye doğru hareket eder. Ordu, Mekke yakınlarında bir vadide Kuran'da isimleri "Ebabil Kuşları" olarak bahsedilen kuşların attığı taşlarla helak edilir. Ordunun bir kısmı Ebrehe ile beraber Yemen'e döner ve Ebrehe Yemen'de ölür. Onun yakalandığı hastalıktan ötürü kuş kadar küçüldüğü, göğsünün yarılp su ve irin topladığı, yarasından kan sızdığı, etlerinin döküldüğü aktarılır.⁵ Gelen rivayetlerde birçok çelişkiler ve abartılar mevcutsa da, biz bir kaçına değinip geçmek istiyoruz. Bu bağlamda kuşların, filin hortumu

¹ Bkz. Ahmet Lütfi Kazancı, "Ebrehe", **DİA**.

² Philip K. Hitti, **İslam Tarihi**, Çev; Salih Tuğ, İstanbul, 1989, I, 98.

³ Belazurî, **Ensabu'l-Eşraf**, Dimeşk, 1997, I, 77.

⁴ Misal verecek olursak, kilisenin kubbeleri altın işlemelerden inşa edilmişti. İbn İshak, **Siret-ü İbni İshak**, Konya, 1981, 40.

⁵ İbn Hişâm, **es-Siretu'n-Nebeviyye**, Beyrut, 1994, I, 154. Kuran olayı şöyle anlatır: "Haberin yok mu Rabbin Fil Ordusu'na ne yaptı? Onların kurnazca planlarını tamamen bozmadı mı? Üzerlerine kalabalık sürüler halinde uçan varlıklar saldı, onlara önceden tesbit edilmiş taş gibi sert azap darbeler vurdular ve onları yalnız sap dipleri kalasıya yenmiş bir ekin tarlasına benzettiler." Fil Suresi, 1-5. (Esed Çevirisi)

gibi hortumlarının bulunduğu, ayak uzuvlarının köpek eli gibi olduğu, atılan taşların en küçüğünün insan kafası kadar, en büyüğünün deve kafası kadar olduğu her attıklarını isabet ettirip mutlak surette öldürdükleri belirtilir.⁶

İslam tarihçilerinin bu şekilde anlattığı olayı müfessirler de genel olarak toptan bir helak ve Kâbe'yi Allah'ın koruması çerçevesinde anlatırlar⁷ ve bu olaydan Allah'ın gönderdiği bir azap olarak bahsetmek suretiyle meseleyi izah ederler.⁸ Bu konudaki görüşler genel olarak bilindiğinden ve genelde aynı şekilde tekraren anlatıldığından dolayı, bu görüş sahiplerinin izahlarının hepsini burada tekrarlamayı gerekli görmüyoruz.

2. Fil Suresi

Fil Olayı'nı ve bu olayı anlatan Fil Suresi'ni anlamak için değişik çabalar olmuştur. Hz. Peygamber'in bu kadar önemli bir konuda bir iki ima dışında önemli bir açıklama ve yorumunun olmaması da dikkat çekicidir.⁹ Hz. Peygamber'in hayatını anlatan gerek klasik gerek modern bazı çalışmalarda da bu konuya ya hiç değinilmemesi veya sadece ilgili surenin mealinin aktarımı dışında yorumlarda bulunulmaması da dikkate değer bir durumdur ve meselenin zihinlerde aslında tam olarak halledilemediğinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.¹⁰

Bu anlamda meseleyi anlama çabasına giren bir kısım müfessirlerse, meydana gelen olayın toptan bir helak olmadığını belirtip Ebrehe ordusunun salgın bir hastalıkla kırılıp yok olduğundan bahsederler ve delil olarak da İslam tarihlerinde o sene ilk defa Mekke'de görülen çiçek hastalığı ve lekeli humma gibi salgın hastalıklardan bahseden rivayetleri¹¹ ve bu rivayetleri destekleyen, tabiiinden İkrime gibi bazı bilginlerin: *"kime bir taş isabet ettiyse onu çiçek hastası yaptı.*

⁶ İbn İshak, 42-43; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, Beyrut, 2005, II, 106.

⁷ Bkz. Taberî, *Camiu'l-Beyan*, Beyrut, 1990, Fil Suresi tefsiri.

⁸ Razi, *Tefsir-i Kebir*, Çev; Heyet, Ankara, 1990, Fil Suresi tefsiri.

⁹ Mikail Bayram, *Fil Olayı'nın Mahiyeti ve Fil Suresi*, Konya, Trz, 30.

¹⁰ Klasik tarihlerin bir kısmı konuyu anlatma sadedinde sadece Kuran'da geçen ifadelerle telmih yapmakla yetinirken, (Dineveri, *el-Ahbaru't-Tival*, Tahran, 1960, 63) çağdaş bazı araştırmalar ise Cahiliye dönemini uzunca anlatmalarına rağmen bu olaya detaylı olarak değinmezler. Örnek için bkz. Mahmut Esad Seydişehri, *İslam Tarihi*, Sad; A.Lütfi Kazancı, Osman Kazancı, İstanbul, 1983, 296; Adem Apak, *İslam Tarihi*, İstanbul, 2006.

¹¹ İbn İshak, 45; İbn Hişâm, I, 154.

Bu ortaya çıkan ilk çiçek hastalığıdır.” şeklindeki sözlerini¹² aktarırlar.¹³ Bunun sonucu olarak Fil Ordusu’nun salgın bir tifüs gibi hastalıkla yok olduğunu belirtirler.¹⁴ Bu bağlamda Ebabil’in de bir kuş türü değil, “kuşlar” anlamında olduğunu belirtip¹⁵ meseleyi insandan insana uçuşan hastalık taşıyan sinek ve mikroplar veya rüzgârlar aracılığıyla yayılan hastalıklar¹⁶ olduğu şeklinde izah ederler.¹⁷ Yine Kur’ân’da nekre (belirsizlik ifade eden) olarak geçen «tayren» kelimesinin bu kuşların sivrisinek ve karasinek cinsinden olduğunu, bu sineklerin birtakım bulaşıcı, öldürücü hastalık doğuran mikrop ve parazitler taşıdığını ve Ebrehe Ordusu’na bu mikropları bulaştırdıklarını; çok geçmeden ordunun bu bulaşıcı, öldürücü mikropların tesiriyle helak olduğu yorumunu yaparlar.¹⁸ Kuran’daki bazı tabirler de bu görüşü destekler niteliktedir. İlgili surenin son ayetindeki “yenmiş ekinler” tabirinin kullanılıp, mesela “delik deşik oldular” gibi bir tabir kullanılmaması, burada yok olan ordunun taşların darbeleriyle yok olmaktan öte, vücudu yiyip bitiren kurtçuklar gibi mikroplarla yendiğini gösteren verilerden sayılabilir.

Bu konu üzerinde çalışan kimi araştırmacılar ise, burada önce volkanik bir patlamanın arkasından bunun sonucu olarak oluşan yanık ve deri hastalıkları sonucu helakin gerçekleştiğini savunan görüşler sunmuşlardır.¹⁹ Bazı araştırmacılar bu ayetteki “*termî-him-atıyorlar*” ifadesindeki failin, “*elem tera-gördünüz mü?*” ifadesindeki muhatap alınan Mekke Ehli ve diğer Araplar olduğunu, yani Arapların Ebrehe Ordusu’na taş attıklarını söylemişlerdir. Kuşlar hakkında ise,

¹² Elmalılı M. Hamdi Yazır, **Hak Dini Kuran Dili**, İstanbul, 1993, Fil Suresi tefsiri.

¹³ Süleyman Ateş, **Yüce Kuran Tefsiri**, İstanbul, 1989, Fil Suresi tefsiri.

¹⁴ Muhammed Esed, **Kur’an Mesajı**, Çev; Cahit Koçtak, Ahmet Aktürk, İstanbul, 1999, Fil Suresi tefsiri.

¹⁵ **Kuran Yolu**, Diyanet İşleri Başkanlığı, Haz; Heyet, Ankara, 2004; Fil Suresi tefsiri; Bayram, 18.

¹⁶ Heykel, Muhammed Hüseyin, **Hz. Muhammet’in Hayatı**, Çev; Vahdettin İnce, İstanbul, 2000, I, 160.

¹⁷ Esed, Fil Suresi Tefsiri; Ali Himmet Berki, Osman Keskiöğlü, **Hz. Muhammed ve Hayatı**, Ankara, 1978, 32.

¹⁸ Bkz. Celal Yıldırım, **İlmin Işığında Asrın Kuran Tefsiri**, ysz, trz, Fil Suresi tefsiri; F. Buhl, “Ebrehe” **İA**.

¹⁹ Mikail Bayram’ın ileri sürdüğü bu görüş, Kuran’daki kelimelerden ve bazı tarihi olaylardan hareketle olayı izaha ağırlık vermektedir. Sicil gibi kelimelerden hareketle burada volkanik bir patlamanın olduğu ve ordunun helak edildiği sonucuna ulaşmaktadır. Ancak bu görüş, olayı anlatan hiçbir kaynağa dayanmadığı gibi çok da afaki kalmaktadır. Sonraki dönemlerde volkanik olayların olmasından hareketle olabileceği ileri sürülen böyle bir varsayım, dayanaktan yoksun görünmektedir. Volkanik olayların gerçekleştiği bölgelerdeki patlamanın ardından meydana gelen durumları gösteren bir ifadenin, Fil Olayı ile ilgili tarihi anlatımlarda bulunan kaynaklarda geçmemesi de bunun göstergelerindedir. Bu bölgede yapılacak bir kazı çalışması, konunun daha detaylı anlaşılmasına sebep olabilecektir. Bkz. Bayram, 16; Sicil konusunda detaylı bilgi için bkz. İbn Hişâm, I, 153.

onların taş atmadıklarını, aslında Ashab-ı Fil'in cesetlerini yemek için geldiklerini belirtmişlerdir.²⁰

Rivayet içindeki bir kısım işaret ve nuanslara dikkat edilerek bakılırsa, ordunun kuşların helakiyle değil, yayılan bir hastalık sonucu helak olduğu şeklindeki görüşün daha doğru ve tutarlı olduğuna dair veriler bulunabilecektir. Örnek verecek olursak; rivayetlere göre kuşların attığı taşlar, askerlerin tepesinden girip alt tarafından çıkıyor²¹ ve askerleri yere gömüyordu.²² Askerleri vuran bu taşlar isabet ettiği yeri deliyor, kemiğe isabet edince çatlatıyor ve organları düşürüyordu.²³ Rivayetler de o taşlardan hiç kimsenin kurtulamadığı,²⁴ ayrıca daha da ötesi atılan her taşın üzerine, hangi askeri vuracağı ve kime ait olduğunun da yazıldığı belirtilir.²⁵

Bu verilere göre yukarıda aktardığımız, taşların aşırı büyüklüklerini anlatan ifadeleri bir kenara bıraksak bile, genel olarak nohut büyüklüğünde olduğu belirtilen²⁶ taşların, askerlere isabet etmesiyle bir mermi gibi insanı baştan sona delmesi ve o askerin kısa sürede ölmesi gerekirdi. Ancak rivayetlerde gelen bilgilere göre; başta ilk helak olması gereken Ebrehe ve veziri gibi önde gelenler olmak üzere böyle bir ölüm durumu yoktur. Hatta hem Ebrehe'ye hem vezirine bu taşlardan da isabet ettiği halde²⁷ onlar, aylarca süren bir yolculukla tekrar Yemen'e kadar dönebilmişlerdir. Taşların bunlara isabet etmediğini farz etsek bile, Ebrehe'nin Yemen'deki durumu ve vücudunun dökülüp kanlar sızarak ölmesi,²⁸ onların taşlarla ve toplu bir şekilde helakinin mümkün olmadığını en önemli göstergesidir. Ayrıca atılan taşlar Yemen'e geri dönenlere isabet etmediyse bunların ölmemeleri gerekirdi. Yok, bu taşlar eğer bu geri dönenlere isabet ettiyse, zaten orada ölmeleri gerekirdi. Bu taşların vurması sonucu, Ye-

²⁰ Bkz. Mevdudi, **Tefhimu'l-Kuran**, Fil Suresi tefsiri; Bayram, 23.

²¹ İbn Kesîr, II, 106.

²² Kurtubi, **el-Camiu li-Ahkami'l-Kuran**, Beyrut, 1993, Fil Suresi tefsiri.

²³ İbn İshak, 41.

²⁴ Belazurî, I, 77.

²⁵ Razi, Fil Suresi tefsiri.

²⁶ İbn Hişâm, I, 153.

²⁷ İbn İshak, 41.

²⁸ İbn Hişâm, I, 154.

men'de ölmelerinin anlamı olmazdı. Çünkü bu durum, taşların nasıl vurduğu konusunda yukarıda aktardığımız rivayetlere terstir.²⁹

Rivayetlerin genelinden, Ebrehe'nin Mekke'de hastalandığı ve bu hastalıktan dolayı Yemen'de öldüğü anlaşılmaktadır. Bu da ordunun salgın hastalıkla helak olduğu tezini destekleyen en önemli delillerden biridir. Ayrıca bu ordu-
dan arta kalan bazı askerlerin İslam geldiği dönemde Mekke'de yaşıyor olması da bu ordunun toplu bir helakle karşılaşmadığı, ancak orduda yayılan bir hastalıkla bir kısmının orada öldüğü, bir kısmının Yemen'e döndüğü, bir kısmının da Mekkelilere sığındığı şeklindeki bir anlayışın doğruluğunu destekler niteliktedir. Hz. Aişe'den şöyle rivayet edilmiştir: "*Ben, filin komutanını ve bakıcısını, kör-kötürüm olmuş, dilenir oldukları bir vaziyette Mekke'de gördüm...*"³⁰

3. Allah'ın Tarihsel Müdahalesi Meselesi

Meseleye bu veriler ışığında bakılınca ayetlerin bu şekilde yorumlanması mümkündür. Ayrıca biz meseleyi bir de Allah'ın tarihsel müdahalesi açısından sorgulamak istiyoruz. Bu olay genelde Allah'ın Kâbe'yi korumak için Ebrehe ve ordusuna verdiği ceza olarak algılanmıştır.³¹ Tarihçi ve tefsircilerimiz olayı anlatırlarken helak sebebi olarak Kâbe'nin korunması ve Allah'ın buna izin veremeyeceği şeklinde sebepler bildirirler. Bu anlatım tarzı da genelde çok kabul gören neredeyse istisnası bile olmadığını söyleyebileceğimiz bir görüş tarzıdır. Ancak buna rağmen problemleri bir iddiadır. Çünkü meseleyi bu temelden kabul ettiğimizde aşağıda sunacağımız bazı tarihi olayları izah etmek çok müşkül olacaktır. Şimdi öncelikle bu olayları sunalım, sonra meseleyi bu bağlamda tekrar düşünmeye çalışalım:

1- İslam'dan önce Yemen hükümdarlarından bazıları Kâbe'yi yıkmak için girişimde bulunmuşlar, bir kısmını Mekke'ye hakim olan Huzalılar, bu uğurda

²⁹ Bu meseledeki problemi aşmak için bir kuşun, Yemen'e kadar Ebrehe'yi takip edip orada taş attığı bile aktarılmıştır. Bu tür rivayet farkları için bkz. Bayram, 12, (Bu kuş neden Mekke'de veya yolda Ebrehe'yi yakalayıp taşı atmadığı da ayrı bir sorundur.)

³⁰ İbn İshak, 44; İbn Hişâm, I, 145.

³¹ İbn Kesîr, II, 107.

savaşarak Kabe'nin yıkılmasını önlemişlerdir ve o dönemde Fil Olayı'nda anlatıldığı şekilde böyle bir ilahî müdahale olmamıştır.³²

2- Emevi halifesi Yezit'in gönderdiği ordu 64/684 yılında Mekke'yi kuşatmış Mekke'yi savunan Abdullah b. Zübeyr'i ele geçirmek için kurdukları mancınıklarla Kâbe'yi taşıyıp ateşe verip yakmışlardır. Dahası bu mancınıklarla Kâbe'yi döverlerken ve attıkları ateşlerle Kâbe'yi yakarken şu şiiri okumuşlardır:

*"Ağzı köpük saçan deve gibi atıyor, onunla mescidin direklerini vuruyoruz."*³³

Bu olayda Kâbe'nin yakılıp yıkılması üzerine Mekke hakimi İbn Zübeyr, Kâbe'yi tekrar inşa etmek zorunda kalmıştı.³⁴

3- Emevi halifesi Abdülmelik'in gönderdiği Haccac komutasındaki ordu, 73/693 yılında yine Mekke'yi savunan Abdullah b. Zübeyr'i oradan çıkarmak için Kabe'ye karşı etraftaki tepelere ve Kabe'ye hakim bir dağ olan Ebû Kubeys dağına kurduğu mancınıklarla Kabe'ye taş yağdırmıştır. Hac dönemi olduğu için mancınıklardan atılan taşlar sebebiyle hacıların ölmesi üzerine sahabeden Abdullah b. Ömer'in telkini ve ricasıyla Haccac, hac döneminde bu yıkımı durdurmuş, hac dönemi bitince İbn Zübeyr'i öldürünceye kadar bu fiiliyatına devam etmiştir. Hatta askerleri teşvik için ilk taşı mancınıkla kendisi atmıştır.³⁵ Ancak son iki olayda da Ebrehe'nin ordusuna gönderilen cezanın yine gelebileceği gerek askerler gerekse de o dönemdeki sahabe arasında gündeme gelmemişti. Anlaşılan mesele böyle anlaşılmıyordu.

4- İslam dışı heretik(sapkın) gruplardan sayılan Karmatilerin lideri Ebû Tahir, 318/930 da kimseye hissettirmeden adamlarıyla gizlice Mekke'ye gitti, Terviye günü ortaya çıkararak³⁶ Kâbe'nin etrafındaki herkesi katletti, mallarını gasp etti, bu katliamdan Kâbe'nin örtüsüne sığınanlar bile kurtulamadı. Kâbe'nin örtüsünü çıkararak parçalattı,³⁷ Haceru'l-Esved'i yerinden söktürttü ve Hecer'e götürdü. Mekke emirini ve hacıları öldürüp kimilerini Zemzem Kuyu-

³² Ezraki, *Ahbaru Mekke*, Mekke, 1996, I, 132.

³³ Taberî, III, 361; İbnü'l-Esir, IV, 124.

³⁴ İbnü'l-Esir, IV, 207.

³⁵ Taberî, III, 538; İbnü'l-Esir, IV, 350.

³⁶ Ebû'l-Fida, *el-Muhtasar fi Ahbari'l-Beşer*, Beyrut, 1997, II, 55.

³⁷ Halebi, *İnsanu'l-Uyun*, Mısır, trz, I, 203.

su'na kimilerini de Harem'in avlusuna gömdürttü.³⁸ Haceru'l-Esved yirmi iki yıl kadar Karatâilerin elinde kaldı.³⁹ Daha sonra Fatimîlerin girişimiyle 339/950 de yerine götürüldü. Kabe'den gasp ettikleri diğer şeyler ise yanlarında kaldı.⁴⁰ Adamları: *"Nerede ehabil kuşları, Nerede çamurdan taşlar. Hani Kâbe emin olacaktı? Tanrınız göktedir. Yeryüzüne ev yapmaz. Hadi onun evini yağma edin ve yıkın."* diyorlardı.⁴¹ Sonra Mekke'li kadın ve çocukları esir ve köle ettiler.⁴² Ebû Tahir Ahsa'ya gelince daha da ileri giderek, Tevrat, İncil ve Kuran'ı sokağa fırlatıp üstlerini kirletmiş ve: *"İnsanları üç kişi serseme çevirmiştir. Çoban (Musa), Tabip (İsa), ve Deveci (Muhammet). Kinim diğerlerinden daha hilekâr, daha üçkâğıtçı ve daha göz bağcı olan deveciyedir."* demişti.⁴³

5- Mekke'yi koruyan Osmanlı askerlerine karşı 1081/1670 tarihinde, binlerce askerleriyle saldıran ve hac yapmak isteyen hacı başına yüz altın haraç kesen şerifler, Ebû Kubeys dağı üzerinden hacılara kurşun yağdırmışlardı. Bu saldırıda 200 hacı ölmüş, 700 ü de yaralanmıştı. Harem-i Şerif, hacıların naaşlarıyla dolmuştu. Bütün hacıların ve askerlerin eşyası yağma edilmişti.⁴⁴

Bu verdiğimiz beş örnek çerçevesinde şu sorulara cevap verilmelidir. Ebrehe'ye karşı Kâbe'yi korumak için kuşlar gönderen Allah, Kâbe'yi yakıp yıkan ve: *"Nerede Ehabil kuşları."* diye bağırarak bu ordulara karşı neden bir şey yapmamıştır? Aslında Ebrehe ve ordusu bu ordular ile karşılaştırılırsa Kâbe'ye henüz hiçbir şey yapmamışlardı. Özellikle iki, üç, dördüncü örnekte verdiğimiz ordular ise Kâbe'yi bizzat yakıp yıkmış, dördüncüsü ayrıca Allah'a meydan okumuş, ancak helak olmamışlardır. Eğer mesele Kâbe'yi korumak ise, aynı sebepler daha ileri seviyede gerçekleşmiş ve en azından aynı cezanın bunlara da gelmesi gerekmektedir. Eğer Allah, Kâbe'nin yıkılmasını önlemek için böyle ilahî müdahalede bulunuyorsa, başka dönemlerde de müdahale etmesi gerekmez miydi? Bir dönem yıkılmasına izin vermezken, başka dönemler neden izin

³⁸ İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, Beyrut, 1995, VII, 207.

³⁹ M.A. Shaban, *İslamic History A New Interpretation*, Newyork, 1976, 167.

⁴⁰ Haceru'l-Esved taşını Ahsa'da tuvalet taşı olarak kullandıkları veya Kufe'de sakladıkları belirtilir. İbn Kesir, VII, 621; Nizamülmülk, *Siyasetname*, Çev. Nurettin Bayburtluğil, İst. 1987, 312.

⁴¹ Bkz. Mehmet Azimli, *X. yy'a Kadar Şii Karakterli Hareketler*, Konya, 2006, 91.

⁴² İbn Kesir, VII, 552.

⁴³ Nizamülmülk, 312.

⁴⁴ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, İstanbul, 2006, 622-623.

vermiştir? Niye Yezit'in ordusuna, Haccac'a ve Karmatilere karşı ilahî bir müdahale gelmemiştir? Sünnetullahın icrası gereği bunlara da gelmesi gerekmez miydi?⁴⁵

Bir yerde, bir tarih diliminde uygulanan bir cezanın diğer bir tarih diliminde uygulanmaması bu meselenin anlatıldığı şekilde olmadığı hakkındaki şüpheleri artıracak niteliktedir ve bu sorular, İslam tarihi boyunca da cevaplandırılmamıştır.⁴⁶ Razi; mucize inkârcılarının Kuran'daki her olayı tevil etseler de bu olayı tevil edemediklerini belirttikten sonra, meseleyi irhas türü bir olay olarak değerlendirerek yukarıdaki soruya net olan bir cevap verememiş ve olayı konuyla pek de ilgisi olmayan, meseleyi izah etmekten uzak ve tatmin edici olmayan bir şekilde Hz. Peygamber'in peygamberliği ile ilintilendirerek, bunun Hz. Peygamber'e hazırlık mahiyetinde olduğunu belirtmek adına⁴⁷ şu sözlerle izaha çalışmıştır: *"Bu hadisenin, Hz. Peygamber'in, peygamber olarak gönderileceğinin bir işareti olduğunu daha önce anlatmıştık. Çünkü böylesi bir hadiseye, o gelmeden önce gerek vardır. Fakat Hz. Peygamber'in bizzat peygamber olarak gönderilip peygamberliği kesin delillerle pekiştikten sonra artık böylesi bir şeye ihtiyaç kalmamıştır. Allah Teâlâ en iyi bilen ve en iyi hükmedendir."*⁴⁸ Nedvi de: *"Bu ordu Mekke müşriklerinin kurtulması için değil, fakat Kabe'nin en hakiki muhafızı olan Hz Muhammed'in geleceğini göstermek içindi."*⁴⁹ şeklinde izah etmeye çalışsa da bu cevap da soruya tatmin edici bir cevap durumunda değildir. Sonuçta bu cevaplar, putperest Mekkelilere karşı o günlerde halen son peygamber gelmediği için hak din olarak kabul edilen Hıristiyanlığı kabul etmiş bir ordu olan⁵⁰ Ebrehe Ordusu'nun helakini izah için yeterli bir cevap olamamaktadır.

⁴⁵ Rad Suresi, 11, Bu konuda sadece bu ayetin açıklaması sadedinde bkz. Cevdet Said, **Bireysel ve Toplumsal Değişmenin Yasaları**, İstanbul, 1991.

⁴⁶ Bu ordular için "Müslüman olmasından dolayı cezalandırılmadı" şeklinde bir cevap verilebilir. Ancak helaklerin herkese şamil olduğunun ayetle (Enfal Suresi 25) sabit olması bir yana, Müslümanlık yarışına girenler İbn Kayyim'in deyimi ile: "o günlerde hak din olan Hıristiyanlığa mensup olan Fil Ordusu'nun Karmatilere göre daha makbul olduğu" ortadadır, İbn Kayyim El-Cevziyye, **Zadu'l-Mead**, Trc ve Thk; Muzaffer Can, İstanbul, 1990, I, 101; Zaten Ebrehe ile birlikte gelenlerin bir kısmı istekli değildi, bir kısmı ordudan kaçtı ve kılıçlarını kırdı. Bkz. İbn İshak, 41.

⁴⁷ Söylemez, Mehmet Mahfuz, "Fil Hadisesinin Arap Yarımadasındaki Etkileri Üzerine Bir İnceleme", **İslami İlimler Dergisi**, c.1, sayı.2, Ankara 2006, 129.

⁴⁸ Razi, Fil Suresi tefsiri.

⁴⁹ Nedvi, Süleyman, **Asrı Saadet**, çev: Ali Genceli, İstanbul, 1984, III, 46.

⁵⁰ İbn Kayyim, Fil Ordusu'nun dinlerinin Mekkelilerden hayırlı olduğunu, buna rağmen Allah'ın Müşriklere yardım edip kitap ehlini mağlup etmesinin, Hz. Peygamber'e bir hediye olduğunu söyler. İbn Kayyim, I, 101.

Sonuç

Anlattığımız problemler sebebiyle Fil Olayı'nın toplu bir helak olarak değerlendirilmesi pek mümkün görünmemektedir. Olay, Kâbe'ye saldıran orduda zuhur eden ve o yıl Mekke civarında da etkisi görülen bir salgın hastalığın, ordunun bir kısmını Mekke civarında, bir kısmını da rehberleri kaçıdığı⁵¹ için rehbersiz bir şekilde geri dönmeleri sonucu dönüş yollarında ve devamında Yemen'e ulaştığında yok etmesidir. Mekkeliler, daha sonra Abdulmuttalib başkanlığında ordunun karargâhına geldiklerinde muhtemelen yaralar içerisinde kıvranan, kimisi ölmüş kimisi yaralı birçok cesetle karşılaşmışlardır.⁵² Ayrıca muhtemelen leş kargaları da bir taraftan leşleri yemeğe başlamıştır.⁵³ Sonuçta olayı çözmeye çalışan Mekkeliler tarafından, bunun toptan bir helak olduğu şeklindeki şiir ve edebiyatla da gelişen bir söylem, yıllar ilerledikçe, gerçek gibi algılanmıştır. Kuran ise onların bu algısı üzerinden Allah'ın hâkimiyetine vurgu yapıp Mekkelilerin nankörlüklerine değinmektedir.

Ancak bu olay Kâbe'yi korumak için hiçbir kuvvet toplayamayan bir kısım Araplar ve özellikle de Kureyş açısında müthiş bir tefahur vesilesi olmuş ve bununla Ehl-i Kitab'a karşı Allah'ın kendilerini desteklediği gibi gururlanmalarına varmışlardır.⁵⁴ Kureyşliler olay sonrası ordudan kalan ganimeti almaları, bununla rahatlığa kavuşmaları⁵⁵ dışında, gerek şiirlerle gerek vesile edindikleri birçok sebeple olayı iyi bir ranta çevirmeyi bilmişlerdir. Hatta Kureyşliler bunu vesile edinip Hac dönemindeki -Kâbe'yi çıplak tavaf, kendilerinin Humus Ehli olduğunu belirtip Arafat'tan başka bir yoldan dönmek gibi- kimi gayri meşru uygulamalarına zemin bulup bunları uygulamaya başlamışlardır.⁵⁶ Olayın da kendileri açısından efsanevi olarak yansıtılması için meseleyi olanca güçleriyle abartıp olayın İslam tarihlerine toptan bir helak olarak yansımalarına neden ol-

⁵¹ İbn Hişâm, I, 45.

⁵² İbn Sa'd, **et-Tabakatu'l-Kübra**, Beyrut, 1985, I, 92; İbnü'l-Esir, I, 446.

⁵³ Cesetlerin sel ile denize sürüklendiği ve döküldüğü gibi rivayetler muhtemelen bölgede denizin olmadığını bilmeyenler tarafından uydurulmuştur. İbn Sa'd, I, 92.

⁵⁴ İbn Habib, **el-Muhabber**, ysz., trz., 178.

⁵⁵ Abdulmuttalib'in buradan edindiği altın ve ganimetlerle ömür boyu rahat bir yaşama kavuştuğu belirtilir. İbnü'l-Esir, I, 446.

⁵⁶ Bkz. Halebi, I, 29; Caetani, **İslam Tarihi**, Çev: H. Cahit Yalçın, İstanbul, 1924, I, 345; Söylemez, 119.

muşlardır. **Böylece Kâbe'yi putla dolduranlara azabın gelmeyip yıkmaya yönelenlere gelmesinin getireceği sorgulamayı da örtmüşlerdir.**

Şunu belirtmek mümkündür ki; işgalci orduyu teslim alan belanın mahiyeti ne olursa olsun bu durum, Kureyşliler açısından kelimenin gerçek anlamıyla tam bir mucizedir. Çünkü bu yok oluş, baskı altındaki Mekke halkına hiç beklenmeyen bir kurtuluş imkânı sunmuş ve onları bir anda Araplar nezdinde çok önemli bir yere çıkarmıştı.⁵⁷ Mekke'nin durumu görülmemiş bir şekilde parlamıştı. Onlar, bu parlayışı ticaretle perçinleyip zenginliğe çevirmeyi de bildiler.⁵⁸ Ayrıca Kureyşliler bu önemli olayı takvim başlangıcı kabul ettiler.⁵⁹ Bir müddet putlara tapmayı bıraktıkları söylene de,⁶⁰ sonuç tam tersi olmuş ve bu olayla birlikte zannedildiği gibi putperestliğin beli kırılmamış, tersine putperestlik çoğalmış ve zemin bulmuştur. Onlar bu olayı, putlar üzerinden kazanılan korkunç bir ranta çevirmeyi bilmişler ve Hz. Peygamber, peygamber olarak geldikten sonra da putlar üzerinden kurmuş oldukları bu rant düzenini terk etmeye kesinlikle yanaşmamışlardır. Çünkü Kâbe'nin etrafına diktikleri putlar, birçok kabilenin buraya ibadete gelmesine ve dolayısıyla onlara maddi katkı sağlama-sına sebep olan gelir kaynaklarıydı.

Bu olay, aslında sadece Fil Ordusu'nun helaki cephesinden konuşulup meselenin diğer boyutları unutulmaktadır. Ebrehe'nin bu kadar kalabalık bir ordu ile Hicaz'a girmesinde Kâbe'nin yıkımından başka diğer esas amaçlarını aramak gerekir. Olay, esasen iki büyük devletin bölge üzerinde kapışmasının ve birbirine üstün gelmek için yaptıkları atılımların bir sonucudur. Bu durumda Ebrehe'nin esas amacının Hicaz üzerinden İran'a saldırmak veya en azından Hicaz'daki ekonomik yolları ele geçirip İran'a baskı kurmak olduğu ortaya çıkmaktadır.⁶¹ O, muhtemelen bu bölgeleri ele geçirip aynı zamanda İran'dan gelecek tehlikelere ve gerekirse İran'a karşı bir sefer için bu kadar kalabalık ve teçhizatlı bir ordu ile yola çıkmıştı. Değilse Kâbe'yi yıkabilmek için 60 bin civarında bir orduyu çöle sokmaya gerek var mıydı?

⁵⁷ Esed, Fil Suresi tefsiri; Heykel, I, 161.

⁵⁸ Heykel, 161.

⁵⁹ Ezraki, 118.

⁶⁰ Bkz. Söylemez, 121.

⁶¹ Bu konuda bkz. Bayram, 8.

Ayrıca Arapların Ebrehe'ye karşı kalabalık bir ordu çıkaramayacakları belliydi. Birbirine düşman ve dağınık yaşayan Arapların o tarih diliminde en fazla çıkarabildikleri ordu, Hendek Savaşı sırasında oldu ve sayısı ancak on bini bulabiliyordu. Buna göre Kâbe'yi yıkmak için en fazla yirmi bin kişilik bir ordu fazlasıyla yetebilirdi. Ayrıca Arapların hepsi de Kâbe'nin yıkılmasına karşı değildi. Özellikle diğer put mabetlerinin bulunduğu merkezlerin halkları, ticari ve dini rekabet nedeniyle Kâbe'ye karşı asker sevkıyatından dolayı memnun idiler, hatta Ebrehe ordusuna yol gösteren kılavuzlarla destek vermişlerdi.⁶²

Sonuçta Bizans-Sasani kapışmasının Hicaz ayağında gerçekleşen bu olayda, Bizans ve müttefiki Habeşliler kaybetmiş ve bir müddet sonra da Yemen'den geri çekilmişler, Sasaniler ise hiç beklemedikleri bir şekilde Yemen bölgesini ele geçirip Hz. Peygamber, burayı ele geçirinceye kadarki yarım asır boyunca ellerinde tutmuşlardır.

---

⁶² Seydişehir, 282.